

‘સમયસાર’ ૧૭૭-૧૭૮ (ગાથાના) ભાવાર્થનો બીજો પેરેગ્રાફ. સમ્યક્દષ્ટિનું અહીં માહાત્મ્ય કહ્યું. એમ કહ્યું ને (કે), સમ્યક્દષ્ટિને આસ્રવ અને બંધ નથી. એ સમ્યગ્દર્શનનું માહાત્મ્ય (છે). પૂર્ણ સ્વરૂપ શુદ્ધ ચૈતન્ય... આ..હા...! અખંડ સ્વરૂપ અનંત.. અનંત... અનંત... શક્તિનો સંગ્રહાલય. અનંતની દષ્ટિ થઈ એ અલૌકિક વાત છે. એ દષ્ટિએ સંસારનો ત્યાં અંત છે. દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ (આદિની) ગમે તે ક્રિયા કરે, એની કંઈ મહિમા નથી. શુભભાવ અનંત વાર કર્યો અને કરે એની કોઈ મહિમા નથી. મહિમા અને માહાત્મ્ય, ચમત્કાર તો પ્રભુ ચૈતન્ય ચમત્કારી વસ્તુ છે એને જેણે સ્પર્શ્યો છે, એનો જેને અનુભવ થયો છે, એનું જેને જ્ઞાન થઈને પ્રતીતિ થઈ છે એના માહાત્મ્યનું વર્ણન છે. એને આસ્રવ અને બંધ નથી. અનંત સંસારનું કારણ એવો આસ્રવ અને બંધ એને નથી. અલ્પ છે એની ગણતરી (નથી). (સમ્યગ્દર્શનના) માહાત્મ્ય આગળ (એની) ગણતરી ગણી નથી.

‘સમ્યગ્દષ્ટિને જ્ઞાની કહેવામાં આવે છે...’ છે ? ભાવાર્થનો બીજો ભાગ, બીજો પેરેગ્રાફ. ‘સમ્યગ્દષ્ટિને જ્ઞાની કહેવામાં આવે છે...’ કેટલાક એમ કહે છે કે, જ્ઞાની તો સાતમે (ગુણસ્થાનથી) હોય. વીતરાગપણે હોય ત્યારે (હોય). વીતરાગ દષ્ટિ ત્યારે હોય, નીચે સમ્યદષ્ટિને સરાગ દષ્ટિ (છે). એમ છે નહિ. પહેલે દરજ્જામાં ભગવાન પૂર્ણ સ્વરૂપ પ્રભુ બહારથી સર્વથા પ્રકારે ઉપયોગ સંકેલી નાખ્યો ને. અંતર્મુખમાં દષ્ટિએ પલટો માર્યો એ કાંઈ ઓછી વાત નથી. બહારના લક્ષે તો વ્રત ને તપ ને ભક્તિ ને પૂજા (અનંત વાર કરી), મંદિરો બનાવ્યા, ગજરથ (કાઢ્યા) બધું અનંત વાર કર્યું. એમાં કંઈ કોઈ ભવનો અંત નથી. આહા..હા...!

આ તો ભવના અંતના કરનારને જ્ઞાની કહેવામાં આવે છે 'તે યોગ્ય જ છે.' તે વ્યાજબી છે. શાસ્ત્રનું આટલું ભણ્યો માટે જ્ઞાની (છે) એમ નથી. આહા..હા...! જ્ઞાનસ્વરૂપી પ્રભુ ! જાણક સ્વભાવનો પિંડ જ્ઞાયક, તેનું જ્ઞાન (થાય) તેને જ્ઞાની કહે છે. બીજી આવડત ઓછી હોય કે સમજાવતા ન પણ આવડે એથી કરીને જ્ઞાન, અજ્ઞાન થતું નથી અને અગિયાર અંગનું જ્ઞાન થતા એ અજ્ઞાન છે તે કાંઈ જ્ઞાન થતું નથી. આહા..હા...!

ચૈતન્ય મહાપ્રભુ ! એનું જેને જ્ઞાન થયું, એને જેણે જ્ઞાનમાં જ્ઞેય બનાવી, અનાદિથી પરને જ્ઞેય બનાવીને પર્યાય ત્યાં રોકાણી છે... આહા..હા...! એ પર્યાયને પર્યાયમાં સ્વ-સ્વરૂપને જ્ઞેય બનાવી. આહા..હા...! જ્યાં સમ્યગ્દર્શન પૂર્વક સમ્યક્જ્ઞાન થયું છે તેથી તેને જ્ઞાની કહેવો યોગ્ય જ છે. ભલે તિર્યચ ભૂંડ હોય. આહા..હા...! ઉંદર હોય, ખિસકોલી હોય પણ ભગવાનઆત્મા પૂર્ણ પ્રભુ ત્યાં તો એને પડ્યો છે. એનું જેને અંતરમાં સન્મુખ થઈને, સંયોગનું લક્ષ છોડી, નિમિત્તનું છોડી, રાગનું છોડી ને પર્યાયનું (લક્ષ પણ) છોડી, પર્યાયે પર્યાયનું લક્ષ છોડીને પર્યાય દ્રવ્યને અવલંબે છે (તો) કહે છે કે, એને જ્ઞાની કહેવો ઈ વ્યાજબી છે. આહા..હા...!

'જ્ઞાની' શબ્દ મુખ્યપણે ત્રણ અપેક્ષાએ વપરાય છે :- (૧) પ્રથમ તો, જેને જ્ઞાન હોય તેને જ્ઞાની કહેવાય; આમ સામાન્ય જ્ઞાનની અપેક્ષાએ તો સર્વ જીવો જ્ઞાની છે.' શું કહે છે ? બધા જીવો જ્ઞાન સ્વરૂપે છે એ અપેક્ષાએ જ્ઞાની કહેવાય, પણ એ કંઈ સમ્યક્જ્ઞાન નહિ. મિથ્યાજ્ઞાન એ સમ્યક્જ્ઞાન નથી. જ્ઞાની (એટલે) જે આત્મા જ્ઞાનનો ધરનારો, પૂર્ણ જ્ઞાનનો ધરનાર, એકલો જ્ઞાયકભાવ (છે) એથી બધાને જ્ઞાની કહેવાય. સમ્યક્-મિથ્યા જ્ઞાની અહીંયાં નહિ. પહેલી સામાન્યની (વાત છે). 'આમ સામાન્ય જ્ઞાનની અપેક્ષાએ સર્વ જીવો જ્ઞાની છે.' આહા..હા...! અભવી પણ જ્ઞાની છે. કેમકે એનો સ્વભાવ જ જ્ઞાનસ્વરૂપ છે ને ! જાણક સ્વભાવભાવથી ભરેલો ભગવાન, એને લઈને બધાને જ્ઞાની કહેવાય, પણ એથી એ ભવના અંતનું કારણ છે, એ નહિ. આહા..હા...!

'(૨) સમ્યક્ જ્ઞાન અને મિથ્યા જ્ઞાનની અપેક્ષા લેવામાં આવે તો...' અહીં જે કીધું છે ઈ. અહીં તો સમ્યક્જ્ઞાન અને મિથ્યાજ્ઞાન, એની અપેક્ષાએ જ્ઞાન લેવામાં આવે તો 'સમ્યક્દષ્ટિને સમ્યક્જ્ઞાન હોવાથી...' રાગથી ભિન્ન પડી સ્વરૂપનું જ્ઞાન (થયું એવું) સમ્યક્દષ્ટિ ભેદજ્ઞાનીને હોવાથી. 'સમ્યગ્દષ્ટિને સમ્યક્જ્ઞાન હોવાથી તે અપેક્ષાએ તે જ્ઞાની છે...' એ અપેક્ષાએ તેને અહીં જ્ઞાની કહ્યો છે. આ મોટા વાંધા કેટલાક ઉઠાવે છે. ખરેખર જ્ઞાની (એટલે એમ કે) નિર્વિકલ્પ દષ્ટિ સાતમે (ગુણસ્થાને) થાય ત્યારે સમ્યગ્દર્શન નિર્વિકલ્પ થાય. આહા..હા...! 'જ્ઞાનસાગરે' એવું લીધું છે. જ્યાં સુધી પૂર્ણ નિર્વિકલ્પ સમાધિ ન થાય ત્યાં સુધી એને જ્ઞાન નહિ. એમ કહ્યું. આ..હા...! આ વાત માને નહિ. એમ કે આ તો પંડિતનું કથન છે ને ! પંડિતનું કથન પાઠમાં બોલે છે. ૧૪૪ ગાથા. સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ કરે તેને સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યક્જ્ઞાન (નામ) પામે. ત્યાં એમ કીધું, ત્યાં ચારિત્ર તો લીધું નથી. પાઠ છે, એવા તો ઘણા પાઠ છે. આ..હા...! 'કુંદકુંદાચાર્યદેવ' પોતાનો આશય આપશે. 'સમ્યક્દષ્ટિને

સમ્યક્જ્ઞાન હોવાથી તે અપેક્ષાએ તે જ્ઞાની છે અને મિથ્યાદષ્ટિ અજ્ઞાની છે.’ આહા..હા...!

‘(૩) સંપૂર્ણ જ્ઞાન અને અપૂર્ણ જ્ઞાનની અપેક્ષા લેવામાં આવે...’ આ..હા..હા...! સંપૂર્ણ જ્ઞાન અને અપૂર્ણ જ્ઞાનની અપેક્ષા લઈએ ‘તો કેવળી ભગવાન જ્ઞાની છે...’ આ..હા...! બારમે ગુણસ્થાન સુધી હજી પૂર્ણ જ્ઞાન નથી અને છદ્મસ્થ અજ્ઞાની છે. અજ્ઞાની છે એટલે પૂર્ણ જ્ઞાન નથી, એમ. છદ્મસ્થ છે, છદ્મસ્થ (એને) આવરણ છે, ભાવઆવરણમાં જે રહ્યો છે એથી એને અજ્ઞાની કહેવામાં આવે છે. બારમા ગુણસ્થાન સુધી. એ જ્ઞાનની પૂર્ણતાની અપેક્ષાએ અને પૂર્ણતાના અભાવની અપેક્ષાએ અજ્ઞાની કહ્યો. પણ સમ્યક્જ્ઞાન પણ નથી એમ નહિ. પૂર્ણ જ્ઞાનના અભાવે એને અજ્ઞાની (કહ્યો), પૂર્ણ જ્ઞાનનો અભાવ (છે) તેથી અજ્ઞાની (છે) એટલું કહ્યું. મિથ્યાજ્ઞાન અને મિથ્યાદર્શન એ નહિ. આહા..હા...!

‘કારણ કે સિદ્ધાંતમાં પાંચ ભાવોનું કથન કરતાં...’ શાસ્ત્રમાં જ્યાં પાંચ ભાવોનું કથન છે, પંચમ ભાવપૂર્વક ચાર ભાવ પર્યાયના (લીધા છે). આહા..હા...! ત્રિકાળી પંચમભાવ ભગવાન એનો ભાવ અને ચાર પર્યાયમાં ભાવ, એ પાંચ ભાવનું જ્યાં કથન છે ત્યાં ‘બારમા ગુણસ્થાન સુધી અજ્ઞાનભાવ કહ્યો છે.’ વીતરાગ થયો છે, અંતર્મુહૂર્ત પછી કેવળજ્ઞાન થવાનું છે પણ એ પૂર્ણ જ્ઞાનના અભાવની અપેક્ષાએ બારમુ ગુણસ્થાન વીતરાગી (છે) તેને પણ અજ્ઞાની કહ્યો છે. આહા..હા...! અજ્ઞાની એટલે મિથ્યાજ્ઞાની એમ નહિ. પૂર્ણ જ્ઞાનનો અભાવ એટલી અપેક્ષાએ અજ્ઞાની, એમ.

‘આ પ્રમાણે અનેકાંતથી અપેક્ષા વડે...’ જુઓ ! આ અનેકાંત ! સમ્યક્દષ્ટિને જ્ઞાની કહ્યો એ વસ્તુના સ્વરૂપના ભાનની અપેક્ષાએ. મિથ્યાદષ્ટિને અજ્ઞાની કહ્યો એ સ્વરૂપના અજ્ઞાનની (અપેક્ષાએ). બારમે ગુણસ્થાને અજ્ઞાની કહ્યો એ પૂર્ણ જ્ઞાનના અભાવની (અપેક્ષાએ). એક જ અપેક્ષા લ્યે કે, જુઓ ! મિથ્યાદષ્ટિ અજ્ઞાની છે તેવો જ બારમા ગુણસ્થાનવાળો અજ્ઞાની છે એમ નથી. આહા..હા...!

‘આ પ્રમાણે અનેકાંતથી અપેક્ષા વડે વિધિનિષેધ નિર્બાધપણે સિદ્ધ થાય છે;...’ વિધિનિષેધ (એટલે) સમ્યક્દષ્ટિમાં જ્ઞાન છે, બારમે ગુણસ્થાને અજ્ઞાન છે. સંપૂર્ણ (જ્ઞાન) નથી માટે. એ રીતે વિધિનિષેધથી, અનેકાંતથી વાત સાબિત થાય છે. આહા..હા...! ‘સર્વથા એકાંતથી કાંઈ પણ સિદ્ધ થતું નથી..’ સર્વથા એકાંત કરવા જાય તો કોઈ વાત સિદ્ધ નહિ થાય. એનો અર્થ એવો નથી કે, અનેકાંત એટલે નિમિત્તથી પણ થાય અને ઉપાદાનથી પણ થાય. વ્યવહારથી પણ થાય અને નિશ્ચયથી પણ થાય, ઈ અનેકાંત નથી. એ અનેકાંત છે કે, નિશ્ચયથી થાય અને વ્યવહારથી ન થાય. ઉપાદાનથી થાય અને નિમિત્તથી ન થાય. એ ત્યાં અનેકાંત છે. અહીં અનેકાંત તો અપેક્ષિત સમ્યક્જ્ઞાન અને પૂર્ણતાના અભાવની અપેક્ષાએ અજ્ઞાન (કહ્યું) અને નીચે મિથ્યાદષ્ટિની અપેક્ષાએ અજ્ઞાન (કહ્યું), એ અપેક્ષાએ આ વાત કરી છે. આહા..હા...!

(વસન્તતિલકા)

અધ્યાસ્ય શુદ્ધનયમુદ્ધતબોધચિહ્ન-
મૈકાગ્રમેવ કલયન્તિ સદૈવ યે તે ।
રાગાદિમુક્તમનસઃ સતતં ભવન્તઃ
પશ્યન્તિ બન્ધવિધુરં સમયસ્ય સારમ્ । ૧૨૦ । ।

હવે, જ્ઞાનીને બંધ થતો નથી એ શુદ્ધનયનું માહાત્મ્ય છે માટે શુદ્ધનયના મહિમાનું કાવ્ય કહે છે :-

શ્લોકાર્થ :- [ઉદ્ધતબોધચિહ્નમ્ શુદ્ધનયમ્ અધ્યાસ્યા ઉદ્ધત જ્ઞાન (-કોઈનું દબાવ્યું દબાય નહિ એવું ઉન્નત જ્ઞાન) જેનું લક્ષણ છે એવા શુદ્ધનયમાં રહીને અર્થાત્ શુદ્ધનયનો આશ્રય કરીને [યે] જેઓ [સદા એવા] સદાય [એકાગ્રમ્ એવા] એકાગ્રપણાનો જ [કલયન્તિ] અભ્યાસ કરે છે [તે] તેઓ, [સતતં] નિરંતર [રાગાદિમુક્તમનસઃ ભવન્તઃ] રાગાદિથી રહિત ચિત્તવાળા વર્તતા થકા, [બન્ધવિધુરં સમયસ્ય સારમ્] બંધરહિત એવા સમયના સારને (અર્થાત્ પોતાના શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપને) [પશ્યન્તિ] દેખે છે-અનુભવે છે.

ભાવાર્થ :- અહીં શુદ્ધનય વડે એકાગ્રતાનો અભ્યાસ કરવાનું કહ્યું છે. 'હું કેવળ જ્ઞાનસ્વરૂપ છું, શુદ્ધ છું' - એવું જે આત્મદ્રવ્યનું પરિણમન તે શુદ્ધનય. આવા પરિણમનને લીધે વૃત્તિ જ્ઞાનમાં વળ્યા કરે અને સ્થિરતા વધતી જાય તે એકાગ્રતાનો અભ્યાસ.

શુદ્ધનય શ્રુતજ્ઞાનનો અંશ છે અને શ્રુતજ્ઞાન તો પરોક્ષ છે તેથી તે અપેક્ષાએ શુદ્ધનય દ્વારા થતો શુદ્ધ સ્વરૂપનો અનુભવ પણ પરોક્ષ છે. વળી તે અનુભવ એકદેશ શુદ્ધ છે તે અપેક્ષાએ તેને વ્યવહારથી પ્રત્યક્ષ પણ કહેવામાં આવે છે. સાક્ષાત્ શુદ્ધનય તો કેવળજ્ઞાન થયે થાય છે. ૧૨૦.

શ્લોક ૧૨૦ ઉપર પ્રવચન

‘હવે, જ્ઞાનીને બંધ થતો નથી એ શુદ્ધનયનું માહાત્મ્ય છે...’ જોયું ! આહા..હા...! શુદ્ધ ભગવાન પૂર્ણ શુદ્ધ સ્વરૂપ, પૂર્ણાનંદનો નાથ અનંત ગુણનો સાગર, દરિયો પવિત્ર પ્રભુ ! એકલી પવિત્રતાનો પિંડ પ્રભુ ! આ..હા..હા...! ચૈતન્યપ્રતિમા ! એકલી પવિત્રતાના ગુણની પ્રતિમા પ્રભુ ! આ..હા..હા...! એને જો લઈએ તો એનું માહાત્મ્ય છે. (માટે) ‘શુદ્ધનયના મહિમાનું કાવ્ય કહે છે :-’ એ શુદ્ધનયને (લઈને) જ્ઞાનીને બંધ થતો નથી એ શુદ્ધનયનું માહાત્મ્ય (છે). શુદ્ધનય એટલે નિર્વિકલ્પ આનંદના અનુભવનું એ માહાત્મ્ય છે. પૂર્ણ સ્વરૂપનો અનુભવ ને પ્રતીતિ (થઈ) એનું માહાત્મ્ય છે. જ્ઞાનીને બંધ થતો નથી એમાં શુદ્ધનયનું માહાત્મ્ય છે. આહા..હા...!

નિર્વિકલ્પ શુદ્ધ ચૈતન્ય ભગવાન જ્યાં સમાધિમાં અંદર શાંતિમાં પડ્યો છે... આહા..હા...! તે શુદ્ધનયનું માહાત્મ્ય છે. ‘માટે શુદ્ધનયના મહિમાનું કાવ્ય કહે છે :-’

અધ્યાસ્ય શુદ્ધનયમુદ્ધતબોધચિહ્ન-

મૈકાગ્રમેવ કલયન્તિ સદૈવ યે તે ।

રાગાદિમુક્તમનસઃ સતતં ભવન્તઃ

પશ્યન્તિ બન્ધવિધુરં સમયસ્ય સારમ્ । ૧૨૦ । ।

આહા..હા...! [ઉદ્ધતબોધચિહ્નમ્ શુદ્ધનયમ્ અધ્યાસ્યા] ‘ઉદ્ધત જ્ઞાન...’ આ..હા..હા...! જ્ઞાન જે આત્માનું થયું એ જ્ઞાન ઉદ્ધત થઈ ગયું. એ કોઈને ગણતું નથી. આહા..હા...! કર્મના ઉદયને ગણતું નથી, શાસ્ત્રના પાના વાંચું તો જ્ઞાન થાય એમેય ગણતું નથી એવું ઉદ્ધત જ્ઞાન છે. આહા..હા...! ‘ઉદ્ધત જ્ઞાન (-કોઈનું દબાવ્યું દબાય નહિ એવું ઉન્નત જ્ઞાન)...’ આહા..હા...! ભગવાન જ્ઞાનસ્વરૂપી પ્રભુ ચૈતન્યચંદ્ર, ચૈતન્યચંદ્ર અંદર બિરાજે છે ! શાંતિનો સાગર ! આ..હા...! જ્ઞાન ને એની સાથે શાંતિ ને એની સાથે આનંદ, એવો જે ભગવાન નિર્વિકલ્પ વસ્તુ તેને અહીં શુદ્ધનય કીધી છે. એ શુદ્ધનયનું - આત્માનું જ્ઞાન થયું (એ) ઉદ્ધત જ્ઞાન (છે). આ..હા..હા...! ‘(-કોઈનું દબાવ્યું દબાય નહિ...)’ એ કર્મના ઉદયના જોરમાં દબાય નહિ. આહા..હા...! અથવા વિશેષ વિદ્યતા અને પંડિતાર્થ ન હોય તેથી જ્ઞાન એમ માને કે, અરે...! મને જ્ઞાન નથી, એવું એ નથી. એ ઉદ્ધત જ્ઞાન છે. આહા..હા...!

ઘણા (લોકો) બહારમાં જ્ઞાનમાં નિપુણ દેખાય એથી પોતાને એમ ન થઈ જાય કે, અરે...રે...! આ મને જ્ઞાન બહુ ઓછું (છે). તે ઉદ્ધત જ્ઞાન કોઈને ગણતું નથી. વિશેષ જાણનારોને પણ (એ) જ્ઞાની છે એમ એ ગણતું નથી. આહા..હા...! અને હું ઓછું જાણું

હું માટે હું જ્ઞાની નહિ, એમ એ જ્ઞાન ઉદ્ધત થઈ ગયું છે. આહા..હા...! જુઓ ! સમ્યગ્દર્શનનું માહાત્મ્ય અને સમ્યક્જ્ઞાનનું માહાત્મ્ય ! ભગવાનઆત્માનું દર્શન અને આત્માનું જ્ઞાન એટલે શું !! આ..હા..હા...! જેને ભગવાનના ભેટા થયા. આ ભગવાન હોં પોતે ! આ..હા..હા...! એનું જે જ્ઞાન થયું તે જ્ઞાની છે અને તે જ્ઞાન ઉદ્ધત થઈ ગયું છે. આહા..હા...! હું શાસ્ત્ર વાંચું તો મને જ્ઞાન થાય એવું પણ એને જ્ઞાનમાં નથી. એટલું જ્ઞાન ઉદ્ધત થઈ ગયું. આહા..હા...!

નિજખાણમાંથી જ્ઞાન આવ્યું. આ..હા..હા...! જેમાં અનંત અનંત જ્ઞાન ભર્યું છે, જેનો પાર નથી એવો ભગવાન સ્વભાવ, એમાંથી જ્ઞાન આવ્યું એ જ્ઞાન બીજાના વિશેષ જ્ઞાન દેખીને હું હીણું છું એમ નથી કહેતું, એમ દબાઈ નથી જતું. આહા..હા...! અને કેવળજ્ઞાનીને દેખીને એને એમ થતું નથી કે, આ તો કેવળજ્ઞાની છે, પૂર્ણ જ્ઞાની છે, એ અપેક્ષાએ તો હું અજ્ઞાની છું. ના, હું તો જ્ઞાની છું. સમજાય છે કાંઈ ? આહા..હા...!

સ્વદ્રવ્યના આશ્રયે ભગવાન જાગીને ઉઠ્યો એ જ્ઞાન જગતની કોઈ ચીજથી દબાતું નથી. એટલે કે કોઈને ગણતું નથી. આ..હા...! તે જ્ઞાન, ભગવાનથી પણ મને જ્ઞાન થશે તેમ એ જ્ઞાન ગણતું નથી. આહા..હા...! ‘ઉદ્ધત જ્ઞાન (—કોઈનું દબાવ્યું દબાય નહિ એવું ઉન્નત જ્ઞાન)...’ એવું ઉન્નત જ્ઞાન છે. આહા..હા...! જેની સાથે અતીન્દ્રિય આનંદના નમૂના સ્વાદમાં આવ્યા. આ..હા..હા...! એ જ્ઞાન કોઈથી દબાય જતું નથી. આ..હા...! જેવો સ્વભાવ એવું શ્રુતજ્ઞાન.

‘જેનું લક્ષણ છે એવા શુદ્ધનયમાં રહીને અર્થાત્ શુદ્ધનયનો આશ્રય કરીને...’ એટલે કે પૂર્ણ નિર્વિકલ્પ વસ્તુ છું તેનો આશ્રય કરીને જે દશા થઈ. આ..હા..હા...! ‘જેઓ સદાય એકાગ્રપણાનો જ અભ્યાસ કરે છે...’ એટલે કે આનંદ ને જ્ઞાન સ્વરૂપ, એવો જે સ્વભાવ તેમાં એકાગ્રતાનો અભ્યાસ કરે છે. આહા..હા...! એ શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરે છે કે (એમ નહિ). આ..હા..હા...! ઈ તો આવ્યું નહિ ? ‘કળશટીકા’માં આવ્યું નહિ ? અનુભૂતિ થતાં શાસ્ત્ર ભણવાની અટક નથી. ‘કળશટીકા’માં (આવે છે). આહા..હા...! ભણે, આવે પણ ત્યાં આગળ એમ નથી કે, હું આ ભણું તો જ મારું આ જ્ઞાન રહી જાય, નહિતર જ્ઞાન નહિ રહે. આહા..હા...!

ભગવાન ચૈતન્ય સ્વભાવ પૂર્ણ પ્રભુ ! અરે...! જે અનંતકાળમાં હાથ નહોતો આવ્યો (એ હાથ) આવ્યો, એ જ્ઞાન અપૂર્ણ ભલે હો અને બીજાને વિશેષ જ્ઞાન હો. વિશેષના બે પ્રકાર – જાણપણાનું વિશેષ અને એક પ્રગટેલું વિશેષ કેવળજ્ઞાન. પણ એને એમ થતું નથી કે, હું અજ્ઞાની છું ને આ કેવળજ્ઞાની (છે). આવી વાત છે. અરે...! આ તો મુદ્દાની રકમની વાત છે.

‘સદાય એકાગ્રપણાનો જ અભ્યાસ કરે છે.’ શેની એકાગ્રતા ? પ્રભુ ! ચૈતન્ય વીતરાગમૂર્તિ પ્રભુ ! નિર્વિકલ્પ સમાધિ ને એકાગ્રતાનો જ અભ્યાસ (કરે છે). આ અભ્યાસ ! ‘પ્રવચનસાર’માં

કહ્યું કે, ભાવજ્ઞાનના લક્ષે આગમ અભ્યાસ કરવો. કહ્યું છે, અપેક્ષાથી જ્યાં વ્યવહારથી કહ્યું છે. આહા..હા...! આ તો પ્રભુ જ્યાં એકાગ્ર થવું છે ત્યાં થાય છે. આહા..હા...! મહા દરિયો ભર્યો છે ભગવાન ! આ..હા..હા...! જેની પૂર્ણતાની અંદરમાં કોઈ અનંતા ગુણોમાં છેલ્લો આ ગુણ છે, એટલા ગુણો ભર્યા છે કે જેનો છેલ્લો ગુણ છે એટલું નહિ. એવા અનંતા ગુણો ભર્યા છે ! આ..હા..હા...! શું કીધું ઈ ?

આત્મામાં એટલા અનંતા... અનંતા... અનંતા.. અનંતા... ગુણ છે કે, આ ગુણ છેલ્લો છે અને આ અનંતા માલ્યલો અનંતમો (છેલ્લો છે એવું જેમાં નથી)... આ..હા..હા...! એવા દ્રવ્યનું જ્ઞાન થયું - એવા પ્રભુનું જ્ઞાન થયું, એવા ભગવાનનું જ્ઞાન થયું.. આ..હા...! એ જ્ઞાન પોતામાં જ અભ્યાસ કરે છે, એકાગ્ર થાય (છે). મને જ્ઞાન વધશે કે આગળ કેમ થશે ? એ તો આમાં એકાગ્ર (થાય છે). આમ બહુ ભણીશ ને શાસ્ત્રજ્ઞાન કરીશ તો મને કેવળજ્ઞાન થાશે (એમ નથી). આહા..હા...! જેમાં જ્ઞાન આખું ભર્યું છે. એકલો સમજણ.. સમજણ.. જ્ઞાનનો પિંડ છે. અનંત બેહદ ભરેલું જ્ઞાન અને એ જ્ઞાનમાં અનંતા ગુણનું રૂપ છે. આહા..હા...! પુરુષાર્થ છે, આનંદ છે, એમાં શાંતિ છે. આહા..હા...! એવું જે જ્ઞાન એ પોતામાં એકાગ્રતાનો અભ્યાસ કરે છે. આહા..હા...! કઈ શૈલી લીધી છે, જુઓને ! આ..હા...!

પૂર્ણાનંદ... આ..હા...! આઠ વર્ષની બાલિકાને સમ્યગ્દર્શન થાય, સમ્યક્જ્ઞાની છે અને તે અંતરમાં એકાગ્રતાનો અભ્યાસ કરવા લાગે. આ..હા..હા..હા...! જ્યાં પ્રભુની મહત્તા — મોટપનું ભાન પડ્યું છે. આ..હા..હા...! તેમાં એકાગ્રતાનો અભ્યાસ જ્ઞાની કરે છે.

મુમુક્ષુ :- ઈ શાસ્ત્રનો અભ્યાસ ક્યારે કરે ?

ઉત્તર :- એ વ્યવહારે આવે ત્યારે થાય. ભાવના લક્ષે (સ્વાધ્યાયનો ભાવ) આવે, પણ જોર (ત્યાં) છે, જ્ઞાન વધવામાં (જોર છે), આ શાસ્ત્રને ભાવ લક્ષે પણ ઘણું ઘણું વધી જાય (એમ નથી), અંદર એકાગ્ર થાય તો જ્ઞાન વધશે. આહા..હા...! અરે..રે...! આવો માર્ગ પ્રભુ ! ચૈતન્ય મહાપ્રભુ બિરાજે છે એની લોકોને કિંમત નથી. કિંમત આ દયા, દાન ને વ્રત ને તપ ને ભક્તિ ને પૂજા ને... રાંકા છે, ભિખારી છે. ઝેરના પ્યાલા છે. આહા..હા...! એને માહાત્મ્ય આપે છે. અમૃતનો સાગર નાથ ! આ..હા..હા...! એને માહાત્મ્ય આપતા નથી તેથી એના ભવભ્રમણ ટળતા નથી. આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- આગમના અભ્યાસ કરવાની વૃત્તિ પછી રહેતી જ નથી ?

ઉત્તર :- દષ્ટિ થાય તોય આનો જ અભ્યાસ કરવાનો છે, એમાં એકાગ્ર થવાનું છે. જેને જોવું છે કે, આ તો આત્મા ભગવાન પરિપૂર્ણ આનંદથી ભરેલો શુદ્ધ છે. માટે તેમાં જ એકાગ્ર થતાં મારું જ્ઞાન અને શાંતિ વધશે. આ..હા..હા...! આ તો અગમ્યગમ્યની વાતું છે. આ..હા...! દિગંબર સંતોએ જગતને જાહેર કરી છે. દુનિયા માને, ન માને, સમતોલ રહે, ન રહે (એની દરકાર નથી). આહા..હા...!

એક ઠેકાણે એમ કહ્યું કે, ભાવલક્ષે દ્રવ્યશ્રુતનો અભ્યાસ કરવો. એક ઠેકાણે એમ કહ્યું કે, શાસ્ત્રમાં બુદ્ધિ જાય ઈ વ્યભિચારી છે. કઈ અપેક્ષાએ કહ્યું ? બાપુ ! અહીં એમ કહે છે કે, મારે તો સ્વભાવ ભગવાન પરિપૂર્ણ છે એને મેં જાણ્યો. હવે મારે તો એમાં જ એકાગ્રતા કરવાની છે. આ..હા..હા...! ‘જ્યાં જ્યાં જે જે યોગ્ય છે, તહાં સમજવું તેહ’ આહા..હા...!

અનંત અનંત ચૈતન્યના ચમત્કાર, બાપુ ! એના એક એક ગુણનો ચમત્કાર ! આ..હા..હા...! પૂર્ણ ગુણ, પૂર્ણ સ્વભાવ, પૂર્ણ શક્તિ, પૂર્ણ એક એક સત્ત્વ.. આ..હા...! એના ચમત્કારની શું વાતું કરવી !! એવા એવા અનંતા.. અનંતા.. અનંતા.. ગુણોનો ચમત્કાર, ચૈતન્ય ચમત્કારી પદાર્થ છે ! આ..હા...! આ..હા..હા...! જગતના ચમત્કાર એ બધા તુચ્છ છે. આ..હા...! આ પ્રભુનો ચમત્કાર ! આ..હા..હા...! એક એક ગુણ ચમત્કારથી ભરેલો, એવા અનંતા ગુણનો ચૈતન્ય ચમત્કારી તત્ત્વ પ્રભુ ! એનું જ્ઞાન થાય એ એમાં એકાગ્ર થવા માટે છે. આહા..હા...! શું શૈલી !

એક કોર એમ કહ્યું કે, ભાવશ્રુત જ્ઞાન દ્વારા – લક્ષે દ્રવ્યશ્રુતનો અભ્યાસ કરવો, આગમ અભ્યાસ કરવો. આહા..હા...! પણ બધી વાત સ્વદ્રવ્યના અવલંબનમાં એકાગ્રતા વધવાની છે. એમાં એકાગ્રતા વધે એ જ જ્ઞાનીનું પરિણમન ને હેતુ છે. આહા..હા...! આવી ચીજ છે. અભ્યાસ [કલયન્તિ] છે ને ? [કલયન્તિ] એટલે અનુભવે છે, ‘અભ્યાસ કરે છે..’ ‘એકાગ્રપણાનો જ..’ એમ છે, જોયું ? [एकाग्रम् एव] શબ્દ છે ને ? છે ? સંસ્કૃત દેખો. શ્લોકાર્થ. [एकाग्रम् एव] એમ છે. એક આ નિશ્ચય કરી નાખ્યું. આ..હા...!

જ્ઞાની તો ભગવાનઆત્મા... આ..હા..હા...! એની પાછળ ચક્રવર્તીના રાજ પણ ફોતરા જેવા લાગે. આહા..હા...! આ..હા...! અહીંયાં મહા કસદાર પડ્યો પ્રભુ ! એને આ (બહારના) કસની શું કિંમત ? આ..હા...! એટલે જેને એનું જ્ઞાન થયું એ એમાં એકાગ્ર થવા માગે છે. આહા..હા...! [एकाग्रम् एव] એમ શબ્દ છે.

મુમુક્ષુ :- જ.

ઉત્તર :- હા, જ. આહા..હા...! શું શૈલી ! ‘અમૃતચંદ્રાચાર્યદેવ’ હજાર વર્ષ પહેલા જે થયા પણ એની શૈલી તો જુઓ ! આ..હા..હા...! ભાવઉદયથી મરી ગયા છે. પારિણામિકભાવને જગાડવા જીવી રહ્યા છે ! આ..હા..હા...! પારિણામિકભાવે પરિપૂર્ણ પરમભાવ પડ્યો છે એનું જ્ઞાન તો થયું પણ હવે વિશેષ એમાં એકાગ્રતાનો જ અભ્યાસ કરે છે. આ..હા..હા...! ઉડાડી દીધી વાત બધી ! [एकाग्रम् एव] સંતો કહે છે. પ્રભુ ! ‘અમૃતચંદ્રાચાર્યદેવ’ કહે છે. ભગવાનના કેડાયત છે. કેવળજ્ઞાન એકાદ ભવે લેવાના છે. આહા..હા...! કેવળજ્ઞાન જેની નજરે તરે છે. જેનું શ્રુતજ્ઞાન કેવળજ્ઞાનને બોલાવી રહ્યું છે ! આ..હા..હા...! જેનું મતિ અને શ્રુતજ્ઞાન પંચમ આરામાં (કેવળજ્ઞાનને બોલાવી રહ્યું છે) ! મુનિને પણ બાપુ ! આરો-ફારો ક્યાં ત્યાં

છે ? આહા..હા...! એ પણ મુક્તિ, મોક્ષને, કેવળને બોલાવી રહ્યું છે. આ..હા..હા...! પેલા બોલાવે (ને), ભાઈ ! આવ.. આવ. એમ નથી કહેતા ? આ એમ બોલાવે છે, આવ... આવ... આવ. અમે એકાગ્રતાનો અભ્યાસ કરીએ એમાં કેવળજ્ઞાન આવ. આવી વાતું છે, 'ચીમનભાઈ' ! વાણિયા સાધારણ એવા વીર્યહીનનું અહીં કામ નથી. 'સુરેન્દ્રભાઈ' ! આ..હા...! એ વીરાના માર્ગ (છે). આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- સર્વાર્થસિદ્ધિના દેવો તો તેંત્રીસ સાગરોપમ સુધી આગમની ચર્ચા કરે.

ઉત્તર :- કરે, કરે. એ ભાઈએ લખ્યું નથી ? 'સોગાની'એ લખ્યું છે કે, ચર્ચા બહુ કરે એથી શું થયું ? (આવે) છે ? આ..હા..હા...! તેંત્રીસ સાગર સુધી સમકિતી ત્યાં ચર્ચા કરે તોપણ એ આગળ વધતા નથી. ચોથેથી પાંચમે જતા નથી. આહા..હા...! સર્વાર્થસિદ્ધના દેવ ! બાપુ ! આ તો અગમ્યગમ્યની વાતું છે, નાથ ! આ..હા...! એ તેંત્રીસ સાગર કોને કહે, ભાઈ ! એક સાગરમાં દસ કોડાકોડી પલ્યોપમ (જાય). દસ કોડાકોડી પલ્યોપમ ! એક પલ્યના અસંખ્ય ભાગમાં અસંખ્ય અબજ વર્ષ (જાય). એવા તેંત્રીસ સાગર ચર્ચા કરે પણ ચોથેથી પાંચમે જતા નથી. આહા..હા...! અને ભગવાન જ્યાં છે ત્યાં એકાગ્ર થાય તો અંતર્મુહૂર્તમાં કેવળજ્ઞાન લઈ લ્યે. તેંત્રીસ સાગરની ચર્ચાએ પાંચમું ગુણસ્થાન આવતું નથી. આહા..હા...!

(અહીંયાં) ત્રણલોકનો નાથ પૂર્ણ સ્વરૂપમાં એકાગ્ર થતાં અંતર્મુહૂર્તમાં કેવળજ્ઞાન લ્યે છે. પાંચ સમિતિ ને ત્રણ ગુપ્તિનું જ્ઞાન વિશેષ ન પણ હોય. આહા..હા...! પણ અંતરંગ એકાગ્રતા (કરે છે). આ..હા..હા...! એ બધી મહિમા પ્રભુની છે. પોતે પ્રભુ છે એ પ્રભુતા પામરતાને લઈને એ પ્રભુતા કેમ પ્રગટે ? એ પ્રભુતાની તો એકાગ્રતા થાય, એનામાં એને મોટપ આપે અને એકાગ્ર થાય ત્યારે પ્રભુતા પ્રગટે. આહા..હા...! આ..હા...!

એક કોર શાસ્ત્રમાં બુદ્ધિ જતા વ્યભિચારી કહે, એક કોર શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કર તો કલ્યાણ થાશે, એમ કહે. એક કોર (કહે) સ્વના લક્ષે શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરવો (એ) કલ્યાણનો હેતુ છે. અપેક્ષાથી વાત છે, બાપુ ! મૂળ તો આ છે. આહા..હા...! જેમાં - ગુણમાં અનંતી અનંતી કેવળજ્ઞાનની પર્યાય ઠસોઠસ પડી છે, એવા અનંતા (ગુણોના એકરૂપમાં) એકાગ્ર થાતાં તને કેવળજ્ઞાન થઈ જશે. શાસ્ત્રનો બહુ અભ્યાસ થઈ ગયો અને બહુ જ્ઞાન થયું માટે તને કેવળજ્ઞાન થઈ જશે (એમ નથી). આહા..હા...! 'મીઠાલાલજી' આવી વાત છે.

છે દરકાર 'અમૃતચંદ્રાચાર્યદેવ'ને દુનિયાની ? તમે એકાગ્રતાની જ વાત કરો. આહા..હા...! ભગવાન તમારો પરિચય કરવો ઈ પણ તમે કહેતા નથી ? આ..હા...! સત્સમાગમ કરવો (એમ કહેતા નથી). ભાઈ ! આ..હા...! તું સત્ નથી ? આહા..હા...! સત્ સમાગમ, તે શું સત્ નથી ? પ્રભુ ! મહાપ્રભુ સત્ છે. મહાસત્તા ચૈતન્ય સત્ છે. મહા હોવાપણે ચૈતન્યસત્તા છે, સત્ છે. મહા ચમત્કારીનો પિંડ, મહાસત્તાની સત્તાનો ચમત્કારી ભગવાન છે. એ સત્માં

એકાગ્ર થા ! આ..હા..હા...! બાકી એની પાસે બીજી વાતું થાય વ્યવહારે. આહા..હા...! અને એમાં તો એમેય કહ્યું ને કે, બાર અંગમાં અનુભૂતિનો ઉપદેશ છે. બાર અંગ છે એ પણ વિકલ્પ છે. એમાં પણ અનુભૂતિ (એટલે કે) આત્માને અનુસરવું (એમ કહ્યું છે). આહા..હા...! બાર અંગમાં એ કથન છે. આહા..હા...!

ભગવાન ત્રણલોકનો નાથ પ્રભુ ! આ..હા...! જેની પાસે પરમાત્મા અરિહંતની પર્યાય પણ અલ્પ કહેવાય. આ તો અનંત અનંત ગુણનો (પિંડ છે). આ..હા...! એવા મહાપ્રભુમાં એકાગ્રતાનો અભ્યાસ કર, પ્રભુ ! આહા..હા...! આ બહારની ધમાલું, ગજરથ કાઢે, માણસ ભેગા થાય, જન્મ મહોત્સવ ને દીક્ષા મહોત્સવ ને પંચ કલ્યાણક ને પૈસાની બોલી બોલે, ઓલો કહે, પાંચ હજાર, ઓલો કહે દસ હજાર, ઓલો કહે લાખ ! પણ છે શું ? બાપુ ! ભાઈ ! છે ને ‘આફ્રિકા’માં ! ત્યાં તો પૈસાવાળા બહુ છે તો પૈસા બહુ ઉડાડશે માળા ! ‘આફ્રિકા’ ! ક્યાં ગયા ‘રામજીભાઈ’ ? ઈ ‘રામજીભાઈ’ આવવાના. એનો ભાણેજ છે ને ત્યાં ! આ..હા...! એ બધું ઠીક. આહા..હા...! બહુ આવું થઈ ગયું ને બહુ (પૈસા ભેગા થયા) ને બહુ માણસ ભેગા થયા, બે-પાંચ કરોડ ખર્ચાણા. આહા..હા...! એ બધો શુભ વિકલ્પ છે. બહારની ક્રિયા તો એને કારણે થાય છે, ભાઈ ! સત્ને આંચ દઈશ નહિ, બાપા ! એ બહારના ભભકામાં સત્ છે તેનો આશ્રય લેવો અને એના આશ્રયથી જ બધું થાય, એ સિવાય આંચ દઈશ નહિ. આવું કરશે તો અમને લાભ થશે ને આ કરશું તો લાભ થશે (એમ) રહેવા દે, પ્રભુ ! આહા..હા...! એ આડ લગાડવી રહેવા દે. આહા..હા...!

ઓ..હો...! આચાર્યના હૃદય શું કામ કરે છે ! એને અંતરમાં સમાધિમાં એકાગ્રતા સિવાય ક્યાંય સૂઝ પડતી નથી. સૂઝ-બૂઝ ઈ અંતરની છે. આહા..હા...! છે કે નહિ એમાં કળશમાં ?

[एकाग्रम् एव कलयन्ति] એમ શબ્દ છે ને ? આ..હા...! આ શબ્દમાં એ ભરેલું છે, હોં પ્રભુ ! આ..હા..હા...! બીજું આવડે, ન આવડે, કવિતા કરતા આવડે, ન આવડે, યાદગીરી બહુ ન હોય, આહા..હા...! પણ એક યાદગીરી કરનારો ભગવાન એને યાદ કરીને એકાગ્ર થા. આ..હા..હા...! ‘ચીમનભાઈ’ ! આવી વાતું છે. આ..હા...! અત્યારે તો મુશ્કેલ થઈ પડી છે. પ્રભુના માહાત્મ્ય પડ્યા રહ્યા અને આ બધા (બહારના) માહાત્મ્ય વધારી દીધા. આ..હા...! શાસ્ત્રના ભણતર ને મંદિરો ને ઈન્દ્રો થાય મોટા એક લાખ, બે-બે લાખ (ખર્ચે).

મુમુક્ષુ :- આપણેય અહીં શિબિર ગોઠવી છે ને !

ઉત્તર :- આ ફેરે માણસ વધારે આવશે એવું લાગે છે. ચારસો માણસ તો આવે છે, આ ફેરી પાંચસો લગભગ થઈ જશે. આ ફેરી વધારે આવશે એવું લાગે છે. ચારેકોરથી આવવા માગે છે. આવે, હોય છે, એ બધું છે. પણ એમાં કરવાનું તો જે દ્રવ્ય છે તેમાં દષ્ટિ કરીને પછી પણ તેનો જ અભ્યાસ કરવો. આ વાત છે. એ..ઈ...! આ..હા...!

મુમુક્ષુ :- એકાગ્રતાનો અભ્યાસ કેવી રીતે કરવો ?

ઉત્તર :- પ્રશ્ન ઈ છે. વસ્તુ છે એ અનુભવ થયો એટલે પછી એમાં એકાગ્ર થાય. વસ્તુ પહેલી સમ્યગ્દર્શનમાં અનુભવી છે ને ! એની વાત છે ને ! સમ્યગ્દર્શન કેમ થાય ? એમ પૂછે તો તો આખો દિ' વાત તો ચાલે છે. પૂર્ણાનંદના નાથના અભેદ ઉપર દષ્ટિ જતાં સમ્યગ્દર્શન થાય. સમ્યગ્દર્શનની પર્યાયના લક્ષે પણ સમ્યગ્દર્શન ન થાય. અને પછી તેમાં જ એકાગ્ર થવું. પછીની વાત ચાલે છે, પહેલાની વાત નથી.

ઈ તો અહીં કીધું ને ? 'ઉદ્ધત જ્ઞાન (-કોઈનું દબાવ્યું દબાય નહિ એવું ઉન્નત જ્ઞાન) જેનું લક્ષણ છે એવા શુદ્ધનયમાં રહીને અર્થાત્ શુદ્ધનયનો આશ્રય કરીને જેઓ સદાય એકાગ્રપણાનો જ અભ્યાસ કરે છે...' આ..હા..હા...! બહુ ભર્યું પ્રભુએ ! સંતોના હૃદયમાં એ વખતે ભાવ (કેવા હશે) ! આ..હા..હા...!

મુમુક્ષુ :- ચારિત્ર માટે એકાગ્રતા કરવી ને.

ઉત્તર :- એ સ્વરૂપમાં એકાગ્રતા એ બધું ઈ. એ દર્શન ને એ જ્ઞાન ને એ ચારિત્ર ને એ શુક્લધ્યાન ને કેવળજ્ઞાન બધું. આ..હા..હા...! એવી વાત છે, ભાઈ ! બહારમાં તો છવીસ હજાર માણસ ! ગામમાં એમ થઈ ગયું, ઓ..હો..હો...! છવીસ હજાર માણસ ! પણ એથી શું ? બાપુ !

મુમુક્ષુ :- ધર્મનો પ્રચાર થાય.

ઉત્તર :- ધર્મનો પ્રચાર એમ થાય ? ભગવાનઆત્મા ધર્મના સ્વભાવથી ભરેલો ધર્મી ! ધર્મથી ભરેલો ધર્મી ! તેને પર્યાયમાં ધર્મ પ્રગટ થવો. ત્રણેમાં ધર્મ થઈ ગયો. ધર્મી ધર્મસ્વરૂપ, ધર્મ ગુણધર્મ સ્વરૂપ, તેવો જ પર્યાયમાં ધર્મસ્વરૂપ, સ્વરૂપ તરફની એકાગ્રતા થતાં થાય તે સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર ધર્મસ્વરૂપ છે અને તેમાં પણ આગળ વધવા માટે એ ભગવાન જ્યાંથી સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન થયું, એમાં ને એમાં એકાગ્ર થતાં કેવળજ્ઞાન થવાનું છે. આહા..હા...! આવું છે, માણસને એકાંત લાગે, વ્યવહારનો લોપ લાગે. લાગો બાપા ! શું કરીએ ? આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- વ્યવહારના પક્ષવાળાને આકરું લાગે.

ઉત્તર :- આકરું લાગે, બહુ આકરું લાગે. વસ્તુ સત્ય જ આ છે, પરમસત્ય આ છે, બાકી બધી વાતું છે. આજે માનો, કાલે માને, ક્યારે માનો, જ્યારે (પણ માનો) આ માન્યે એને છૂટકો છે. આહા..હા...! અહીં કરોડોના દાન આપે માટે દાની થઈ ગયો ! આ..હા..હા...!

દાની તો (એને કહીએ) અંદર સંપ્રદાન નામનો ગુણ છે એ ગુણીને પકડતાં, એકાગ્ર થતાં જે દશા થઈ ને એ દશા પોતે રાખી એ દાની છે. આ..હા..હા...! એ વ્યવહારદાની એટલે વિકલ્પ ને રાગ. હોય છે, હેય તરીકે જાણવાલાયક હોય છે. એ 'વીરચંદભાઈ' આ તમારું 'નાઈરોબી'નું બાકી છે. એમાં આ બધું અહીં તો હલકું કરી નાખ્યું. અહીં તો હલકા

કરી નાખે છે, પૈસા-બૈસા ખરચવા ને રાખવા એની કાંઈ કિંમત નથી, એમ અહીં કહે છે. આ..હા...!

હમણાં ત્યાં નેવુંમી જન્મજયંતીનો ખરડો કર્યો. સવા બે લાખ ભેગા કર્યા. ‘નાઈરોબી’ ! મુહૂર્ત કર્યું ત્યારે બે લાખ ને બે હજાર આપ્યા. ‘રામજીભાઈ’ના ભાણેજે ! આવ્યા (છે) ને ! બે લાખ ને બે હજાર. જેઠ સુદ ૧૧, ભીમ અગિયારસને દિવસે મુહૂર્ત કર્યું. આવ્યા હતા ને, હમણા આવ્યા હતા. ‘રાયચંદભાઈ’ અહીં આવ્યા હતા. દીકરો-દીકરી કાંઈ નથી. એની મા ને બાયડી-ભાયડો (ત્રણ) છે. ઈ ઠીક, રાગની મંદતા છે, બાપા ! એને એમ માની બેસે કે, એમાંથી કાંઈક કલ્યાણ થઈ જશે (તો એમ નથી). અરે..રે...! આવી વાતું ભારે આકરી ! આહા..હા...! મંદિર વીસ-વીસ લાખના બનાવે ને કલ્યાણ ન થાય ? શાસ્ત્રમાં તો એવું લખ્યું છે કે, જવ જેટલી પ્રતિમા સ્થાપે તો એના પુણ્ય સરસ્વતી ન કહી શકે. પુણ્ય ને પણ ? ધર્મ નહિ ને ? આહા..હા...! ઈ પુણ્ય (છે), ધર્મ નહિ. આહા..હા...!

અહીંયાં તો એટલું આવ્યું છે કે, ઉદ્ધત અને એકાગ્રતા. બે આવ્યું (એના) ઉપરથી આ બધું ચાલે છે. જે આત્મજ્ઞાન થયું એ કોઈને ગણતું નથી. વ્યવહાર રત્નત્રયનો રાગ આવ્યો એને ગણતું નથી. ઓ..હો..હો...! તીર્થંકર ગોત્રનો ભાવ બંધાણો એને પણ ગણતું નથી. આહા..હા...! પરમાં જેટલી એકાગ્રતા થાય તેને તો એ ગણતું નથી, નહિ.. નહિ.. નહિ. અહીં એકાગ્રતા થાય તે (ખરી) વસ્તુ (છે). આહા..હા...!

[एकाग्रम् एव कलयन्ति] ‘તેઓ, ‘નિરંતર...’ [रागादिमुक्तमनसः भवन्तः] ‘રાગાદિથી રહિત ચિત્તવાળા વર્તતા થકા,...’ રાગાદિ છે ને ? ‘રાગાદિથી રહિત ચિત્તવાળા વર્તતા થકા,...’ આહા..હા...! હવે આ પંચમઆરાના સંત કહે છે, પ્રભુ ! અને પંચમઆરાના સાધુ એમ કહે (કે), અત્યારે શુભભાવ જ હોય. અર..ર..ર...! એવી વાત કરે છે. ‘શાંતિસાગર’ના કેડાયતો. ‘શાંતિસાગર’ને પણ વ્યવહારની ક્રિયા હતી, બાકી કાંઈ નહિ. લોકોને મહિમા આવી જાય (કેમકે) બહારમાં (કોઈ) નગ્નવેશ નહોતું ને ! માણસ સાફ, ઉદ્ધત (નહિ) પણ દષ્ટિ (નહિ). બાપુ ! દષ્ટિ કોઈ અલૌકિક વાત છે, ભાઈ ! આહા..હા...! પેલા ‘શ્રુતસાગર’ એના કેડાયત એમ કહે છે કે, અત્યારે તો શુભભાવ હોય, બીજું હોય નહિ. ભગવાન ! તું શું કરે છો ? પ્રભુ ! તું છો એવો અવ્યક્તપણે પણ કબુલાત તેં કરી નથી. મહાપ્રભુ અંદર છે. આ..હા..હા...! ભલે શુભભાવથી રહિત, આટલી પણ એકાગ્રતા, એક વસ્તુ છે અંદર મહાપ્રભુ ! અને એમાં એકાગ્ર થવું તે જ માર્ગની શરૂઆત છે, એ જ માર્ગ છે, બીજો માર્ગ નથી. પાંચમો આરો હોય કે ચોથો આરો હોય કે પાંચમા આરાનો છેડો હોય. આહા..હા...! કાળ આવો (છે) માટે કાંઈક હલકું કરો, હલકું ! બીજે હળવે રસ્તે જવાય એવું (કહો). આ..હા...!

‘રાગાદિથી રહિત ચિત્તવાળા વર્તતા થકા,...’ [बन्धविधुरं] આહા..હા...! એ બંધથી તો રાંડ્યા છે. વિધુર નથી કહેતા ? બાઈને વિધવા કહે ને ઘણીને વિધુર કહે. એમ આ જ્ઞાની

બંધથી વિધુર છે. આ..હા..હા...! રાંડ્યા છે, એને બંધ છે નહિ. આહા..હા...! [બન્ધવિધુરં સમયસ્ય સારમ્] ‘બંધરહિત એવા...’ રહિત કોનો અર્થ કર્યો ? એ વિધુરનો. વિધુરનો અર્થ રહિત. આપણે અહીં કહે છે ને માણસને બાઈ મરી જાય ત્યારે કે, આ વિધુર થયો. વિધુર એટલે રહિત થયો. એમ આ સમકિતી બંધથી રહિત છે, વિધુર છે, રાંડ્યો છે. આહા..હા...!

‘એવા સમયના સારને (અર્થાત્ પોતાના શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપને) દેખે છે—અનુભવે છે.’ આ..હા..હા...! શું કળશ ! આ..હા...! એક એક કળશે (અમૃત ભર્યા છે) ! અંતરમાં એકાગ્ર થાય છે તે બંધરહિત થઈ જાય છે એમ કહે છે. સમકિતીને ભલે પહેલા બંધરહિત કીધો પણ એ સમ્યક્દષ્ટિ પણ પછી અંદર એકાગ્ર થાય તેટલો બંધરહિત થાય અને સંપૂર્ણ એકાગ્ર થાય એટલે તદ્દન બંધરહિત થાય. આમ એનું સ્વરૂપ છે. ભલે સમકિતીને બંધ અને આસ્રવ રહિત કહ્યો પણ છતાં એ પોતામાં એકાગ્ર થશે. આ..હા..હા...! (નિજ સ્વરૂપનું) ભાન તો થયું છે પણ એકાગ્ર થશે તેટલે અંશે બંધરહિત થશે. સમજાણું ? વિશેષ કહેશે..

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !)